

VÁCLAV BENEŠ TŘEBÍZSKÝ:

BLUDNÉ DUŠE.

HISTORICKÝ ROMÁN.

„My jednou přísahali císaři pánu! — Jsme císařští mužové! A kdo se jednou stal císařským mužem, nesmí znát ani matky, ani sestry, ani své holky, kdyby ji měl rád neví jak. Když nám začnou hrát a páni oficiálně řeknou: „hoši, střílejte, nešaujte nikoho,“ na všecko musí člověk zapomenouti. Císař pán je náš otec a my jeho děti. Měli jste ho vidět, jak jezdil mezi námi, a měli jste ho slyšet, jak hovořil... Já mu arcí nerozuměl, ale pověděl nám to potom pan hejtman,“ vypravoval na noclehu v Hospozejně voják, jenž před třemi lety v nedaleké Kmentňovsi ještě jezdil za robotu s dvěma hubenými voly.

A krajáci se tomu divili, jak že by mohl takovéhle císařský muž jít na vlastního otce, na vlastního bratra. A potom si je prohlíželi se všech stran, jako by hledali, ve které torbě mají tu chrabrost uschovanou.

„A císař pán že vám řekl děti?“

Sedlák Dvořáček si přisedl k vojákovu blíž.

„A nejsme, sedláče? — Kdo pak nás živí? Kdo pak nám dává mundur? Snad vy? — A za to jdeme, ať nás pošle proti komu chce, kdyby to sám ďábel byl.“

Voják na okamžik utíchl a div že se mu eos zlého nepříhodilo, jak mu chutnalo. U Dvořáka včera zabíjeli a vojáková přáli. Přišli dnes, jak by je zavolal.

„Matko, dej ještě něco usmažit! Ať se pan voják na ty Podlešáky posilní! Jen je hezky „zlochtejte“! Je to zpropadená Podlešácká kůže! Už prý ani Pánaboha nechtějí poslouchat. A pijte, pane vojáku! Je masopust. V Podleši vám to nedají. — Já tam mám taky kamaráda. Ale ten je chlapík. Ten s nimi umí točit. Poslal sem oheďy starostavy, aby jeho chlapeč vyhledali nevěstu. Chce mít holku z kraje. Ty v Podleši neumějí ani promluvit. Poznáte je z daleka. Upejpají se pořádkem, jako když se kaehna potápí v rybníce. — Nedejte se pobízet, pane vojáku! — Až tam přijdete a půjde-li vaše cesta kolem Jiřie, jen se tam zeptejte na Oufadu. Je rychtářem. A vyřídíte mu ode mne pozdravení.“

Nevím, zdali věděl voják z celé téhle řeči desátého slova. Nad takovouhle pochoutkou zapomněl dočista, že je císařským mužem, že ho živí císař pán a že mu dává „mundur“ také císař pán. Počítal si na vlas tak, jako by byl do dneška u Syrovátku ve Kmentňovsi, když voly nakrmil, založil jim ještě do jeslí a potom přišel do světnice a na stole kouřilo se z mísy bramborů.

„Vyřídím, sedláče, vyřídím a vašeho kamaráda budeme „šanoval“.“

A jako tehle smýšleli na vlas všichni ostatní.

Jen hořeli nedočkavostí, až budou pálit do těch krtčích děr a Podlešácké sýsy z jejich pelechů vyšvátí.

Noviny o nepokojích v Podleši byly přehánány, snad schválně mezi lidem roztrušovány a s pekelnou vypočítavostí vyličeny čerými, děsivými barvami. Proto také táhli ti vojáci za víření hubů, s rozvinutými korouhvemi a za hlaholů veselé hudby.

Ale jádro pravdy v těch řečech spočívalo přece.

Od Bylichova až daleko za Kounov, od Nového Strašecí až po Opočno a ještě dále, skorem až ke hranicím českého jazyka na levém břehu Oharčíně, podobaly se tiše, klidné dědiny vosím huždům a vesničané pobouřeným vosím, jež rozdráždila ruka všetečnickova.

Kde byly v dědinách kostely na vrších a kolem hřbitovy obehnané zdí, stáli sedláci na strážích s nejmnohemnější zbraní v pravících. Bylo to divné podívání na ty jejich postavy zahalené v kožíších, s beranicemi na hlavách, staženými přes uši, na rukou s jednopaleovými, koženými rukavicemi, s cepy pobitými hřebíky a železem, s kosami vyleštěnými, s podávkami nově nasazenými, se starými zrazavými flintami, jež s těžší na ramenou unesli, a s dlouhými kordy u boků, jež pocházely do jisté ještě z vojny třicetileté.

Trvalo dlouho, než se k tomu odhodlali, aby se pánu opřeli, by jim ukázali, že mají v tělech ještě duši a že nejsou doposud tak huboboko jako nemá tvář, která, když ji odkopne, ještě nohu olíže. Trvalo to mnohý rok, než Polešáci ze svých statků a ze svých chat vylezli na Boží slunce a hlavami vzhůru, s očima plnými ohně a s tvářemi, které se neklonily k zemi a nechvěly bázní před milost a jemnostpány ve dvorech a na zámech.

Pověstný patent robotní stál v Čechách mnoho drahé, dobré krve a mnoho jarých životů. Podlešákům se rozlezel ve hlavách teprve nyní a zápalkami pod nespokojené lebky a do uhnětených hrudí byly ostré rozkazy o pochovávaní nebožtíkův, o zrušení „půlnoční“ — napohled nepatrné jiskřičky, jež vzrostly však kratičce v žár, kteráž by byl pánu málem oči vypálil. Náhlé zatýkáni středověké černí rozletělo se Podlešim rychle jako blesky za letních bouří a působilo také jako blesky, když bijou do střeš a když za nimi vyšlehují sloupy požární.

Když se všude všecko raduje, když všude všecko zpívá: „Vesleme se“, když všecko všude vítá Vykupitele v jeslích, páni posílají do těch dědin, do klidných statků své pochopy.

V okolí Pochválova, dědiny v lesích takofka zarostlé, ovládal mysl všeho lidu koštišťář Rozhoda. Koštišťáři na Podleši tvořili zvláštní cech, třeba neměli praporečův a listin se starými pečeti. Věděli o každé střeše, žijou-li pod ní lidé dobří či zlí. Rozhoda byl koštišťářského cechu starším, už proto, že uměl čísti; leckdy také donesl do odlehlejších vesnic knihu, již mu svěřil Refunda. Říkali o něm, že je jako pravá jeho ruka. Zaslouchl-li Rozhoda takové řeči, pokaždé se samolibě usmál. Za posledních dob viděl Refundu u něho častěji. Koštišťář také málo pracoval; proutil železo na dvorku a na půdě skoro netknuto. Včera prodal u něho Refunda dobré dvě hodiny.

„Přípravy trvaly už příliš dlouho. Češi si zdejší dědiny vzítí na starost.“

„Vezmu, Refundo! Vždyť už se nemohu dočkat. Až k tobě přirazíme, řekneš mi, že známost naše nebyla nadarmo.“

Od této rozmluvy neuplynul ani den, Pochválovem rozhlabol se zvonec a se zvonce zahřímá Rozhoda:

„Jáčku, nejsou-li ti páni na vlas jako Herodes? — Jáčku, nejsou-li ti páni horší než Herodes? — A víte, co se stalo Herodesovi, že dal pobít tolik nevinů? — Červi ho užrali za živa. A pánu zaplatí naše cepy, naše podávky, naše kosy! Kdo máte kosy tupé, nabruste si je, a kdo máte cepy nepobité, doneste je kováři. — Vzhůru! Vzhůru!“

A koštišťář Rozhoda zvonil v Pochválově zvonce, div že provaz neutrl a div že srdce nevyletělo.

„Vzhůru, sedláci! — Páni nám berou naše nebožtíky, berou nám Pánaboha, potom vám budou brát ženy, vaše holky — syny vám už berou dnes! — Berou vám je na vojnu, aby chránili jejich hlavy, aby je vycvičili na vás. — Vzhůru, sedláci!“

A koštišťář Rozhoda dal se opět do zvonění.

Lidé se sbíhali, poslouchali ho, křičovali se, lomili rukama, kleli, až se lesy třásl, a kovář pobíjel cepy, kde jaké mohli sehnati.

Na Podleši se zdálo, jako by se vracely časy husitské.

Tenkrát tu bylo také živo. Tenkrát zdejší lesy pokyvovaly hlavami, jako by nepochopovaly, co se děje a lidem kolem nich. Od jakživa navykly tichu v těchhle dědinách a najednou jako by do nich vtáhl jiný lid, který nechal statky pusté, chaty chatami, pole polem a šel za myšlénkou po tu dobu v Čechách neslychanou... Ale tenkrát to byly postavy jako ulité, byli to mužové, pod jejichž pažemi se cizáctví drobilo jako pískovec pod těžkým, mnoholibermím perlikem. A potom se zdejší lesy a lidem rozhučely v píseň: „Kdo jste Boží...“ A trvalo celých dvě stě let, než umlkly, než tuhle píseň zapomenly.

A dnes? — Můj Bože! Jak se časy mění! Tehdejších dob to byli pouze stínové. Ale i stíny strašily pány a děsily je ve snách. — Měli ještě kus srdce, kus etí, kus paměti. — Poslouchejte!

„Když v Čechách začali kázati slovo Boží pod širým nebem, když byla v Čechách svoboda — od těch dob je tohle už sedmé koleno — chtěli páni tu svobodu zavřít do sklepů, urazit jí hlavu a zakopat na sto náhů do země, aby ani lebky po ní nikdo nenašel; když z jednoho zámku na druhý roztáhli řetězy, aby do nich chytali lid, jako když je honba, postavil jeden rytíř, jmenoval se Žižka, a ten ty zámky všecky pochořil, až na jediný Křivoklát. A i ten by byl jeho hněvu neušel, kdyby mu byla stará babice neukázala falešnou cestu.“

Ženy a i někteří z mužů se při jmeně Žižkově poznamenali křivkem. V nedalekém klášteře viděli o pouti obraz, pod kterým napsáno bylo: „Jan Žižka z Trocnova, nepřítel Boží, nepřítel lidí — pohřben jest v pekle.“

Koštišťář Rozhoda postavil se na kámen, aby viděl lépe všem do tváří a očí.

„A ten Žižka nám schází! — Víte-liž, že se ho báli i po smrti? — Pradědek císaře pána v tom městě, kde ležel Žižka, ani přes noc nechtěl býti! — Arcí že schází nám taková hlava, takové čelo — takový vůdce!“

Lidu se po těchto slovech točila hlava, jako když si někdo v hospodě přebere.

„Dnes naši svobodu nechtějí zavřít do sklepův, ale táhnou ji jako zdechlinu na mrehoviště. Dnes nezatahují nám cesty od zámku na řetězy, mají dost provazův; a víte na čí hrdla! — Na hrdla Podlešáků! — Mají borovice, porážejí je; a víte nač? — Na

šibenice! — A víte pro koho? Pro Podlešáky! Už se tím vychloubají. Chtějí nás zastrašit. Ale my nejsme noční sůvy! My dovedeme být jestřábi i krahujeři.“

Na konci vesnice rozlehl se náhle lomoz.

Koštišťář Rozhoda dal se znova do zvonění.

„Vzhůru! — Vzhůru!“

„Už nebylo snad živé duše v Pochválově pod střechou. Všecko kupilo se na návsi kolem zvonce a Rozhody. A byla ostrá, skorem třeskutá zima. Ale koštišťář dovedl každému krev zatepliti.“

„Vítáme vás! — Hej braši! — Vítáme vás k nám. — Už se tedy chystáme! Potáhneme s vámi! — Iehuchu!“

Koštišťář si zavejskl, až to lesy třikrát po něm opakovaly.

Přitáhli vzbouření ze Smilovic a z Kozojed. Byla jich hezká tlupa, skorem ke stu. Nedaleko napadli myslivnu Nehnuli ani stéblem; neublížili nikomu; ale fořta svázali a posadili na parohy v průčelí myslivny. Sedláci si potom cestou zpívali:

„Ten dektor parukát,
sám největší pletichát,
bije nás
jako ras,
zasloužil by sám provaz!“

A ten šelma nešťastný,
ten šmahavý poklasný,
pro ten klas
stihá nás,
zasloužil by sám provaz!“

Šafář, taškář vybraný,
od bílice vypraný,
sám co vzal
a prodal,
nám ubohým vřav dal!“

A v půl hodině odtáhli z Pochválova, sesíleni o dobrou padesátku. V čele vykračoval si koštišťář Rozhoda. Měl starou flintu. Tatík ji našel někde v lese u zmrzlého Francouze. Už tomu bude nyní nějakých čtyřicet let. Tenkrát prý ležela šavle za každým pařezem. Francouzi utkali Podlešim z Prahy za nejtužší zimy a zbraň zahazovali schválně. Ale nepomohlo jim to; padali hladem a zimou, jako v létě mouchy po muchomůrce. A od těch dob, zvláště v některých dědinách, nebylo jediného stavení, kde by byli neměli v komoře pečlivě uschovanou ručnici anebo zrezavělý kord.

„Na Domašice! — V pravo!“

Koštišťář měl hlas opravdu jako na lesích a ukazoval tupě šavlí po nějakém švališeru do ouvozu. Kudy šla cesta do Domašic.

Už se šerilo, když přitáhli sedláci do dědiny.

Privítal je ohlušující štekot psů. Ve dvoře již svítili. Pan pojezdňý zasedal zrovna k večeri. Úpravný pokojíkem zaváněla libě zvířina a na stole přetékala cínový korbělík nápojem, uvařeným z nejlepšího Žateckého chmela.

Pan pojezdňý sedl za stůl celý pohněvan. Noviny, že se to bouří v nejbližším okolí, rozpěnily mu krev nejvyšší měrou. Vrata poručil dobře zatarasiti a několik chlapů postavilo se na stráž do vrátnice.

„Všude ticho, jemnostpane! — V lesích se nehýbe ani větvičky!“

„Uzamlí jste dobře?“

„Na dva západy, jemnostpane! — A k větší jistotě zapřeli jsme vrata pavezami!“

„A opatrně hlídejte! — Zítřejte dostanete zprotné.“

Šafář zavřel tichounce dvře a pan pojezdňý rozkročil daňkovu křtu; ale už se mu při tom snekl a zajel do stolu.

„To všecko ta provina! — Počkejte!“

Pan pojezdňý si odplivl až ku dveřím. Byl starý mládenec a — jak to obyčejně bývá — mrouso; ale na robotníky jako kat. Karabáče po celý Boží den z ruky ani nepustil.

Lidé se Domašického pojezdňého báli jako vtěleného ďábla.

Když přišly patenty, že je robotu o polovičku slevena, ani jich nepřčetli, ani se jim o tom nezmiňli. A kdo se odvážil mluvit o císařském patentu, na lavici v Domašické vrátnici sepjat řemeny a krvácející pod holi mušketyrovou naučil se mlčeti.

Na panství si o něm povídali, že je „frajmor.“ A v Podleši znamenalo slovo „frajmor“ jako ve středověku černokněžník.

Pan pojezdňý sedl již pohodlně ve vycpané lenošce, chvílemi dívaje se hezky hluboko do korbělíku. Bylo mu nyní příliš volno. Na sedlačinu ani nevzdechl. Kolem očí mu poskakovaly obrázky svůdnější a svůdnější, červené rty se blaženě usmívaly, šedivé oči se poněkud přimhuřovaly, ruka jeho se časem pohnula, jako by chtěla neposlušnosti připomenout jeho povinnost ostrým zásvihnutím karabáče... Pan pojezdňý někdy také eos zamručel; ale nebylo slovu rozuměti. Zlého však to sotva bylo co, opuchlé rty usmívaly se lahodně...

„Jemnostpane! — Vzácny pane!“

„Mlčíš, chlape!“

Pan pojezdňý zahučev polo ze spaní, stišel se tímž okamžikem.

„Milostpane! — Jsou tu!“

„Zavři ho zatím do vrátnice!“

„Je jich síla, obstoupili dvůr!“

„Půjdeš?“

Ruka pana pojezdňého švihla povětřím.

Do světnice, v níž se panu pojezdňému zdálo, že hořkám, nejhezším v Podleši, padá z náruče do náruče, zaletěl náhle z venčí zpěv, jako když se bouřka sežene na střechu zdejšího dvora:

„... přijmi nás do nebe,
a pány ať čert vezme!“

Na vrata padala rána za ranou; chvílkami ozvaly se i výstřely. Těžká, dubová vrata praskala pod ranami seker, závory povolovaly; v tom zadunělo eos, jako když hrom udeří. Sedláci zavejskli, až se okna v pokojíku pana pojezdňého zatřásla.

„Jemnostpane! — Už jsou ve dvoře! Vypáčili vrata!“

Šafář křičel svému pánu do ucha, co mu hrdlo stačilo. Ale pan pojezdňý se usmíval pořádkem přívětivěji a lahodněji, až se mu v tlusté tváři tvořily vrásky. Šafář se o pána dále nestaral; sám sobě byl nejbližší a uprel zadními vraty. Rozkácným robotníkům nechtěl upadnouti do rukou. Bylo by se mu také zle vedlo.

„Šťastný dobrý večer, pane pojezdňý!“

S tímhle pozdravením vrazil do jizby Rozhoda se šavlí v ruce, flintou na zádech, hlavu pouchanou a bez čepice.

„Pane pojezdňý!“

Rozhoda zakýval spáčem, až lenoška zahvízdala.

„Vstávejte! — Už je den, bílý den! — Jdeme na robotu!“

Pan pojezdňý se náhle probudil.

„Mušketyře! — Voháňko!“

„Je v kozoce, pane pojezdňý!“

„Šafáři!“

„Stal se vám nevěrným!“

„Skotáku — poklasný — orači —“

„Nemohou se ani hnout! — Znáte mne ještě, pane pojezdňý? Takhle jsme se už neviděli nákyh dvacet let! — Jaem koštišťář Rozhoda!“

(Pokračování.)